

Teksts — Gunita Nagle
Foto — Ieva Salmane

Ceļā uz izcilību

Trīs lielākās universitātes Latvijā sākušas pamatīgu studiju satura vētīšanu – pārveidos trešdaļu savu programmu. Vai komplektā ar pārvaldības maiņu un finansējuma pārskatīšanu tas beidzot dos cerēto rezultātu, ko politiķi izvirza jau gadiem – vismaz vienai augstskolai jāiekļūst pasaules labāko piecsimtņiekā?

SKAIDRS, ka epidemiologus vajadzēs arvien vairāk, saka ārsta palīgs Kaspars Liepiņš. Viņš bez lielas šaubīšanās iestājies tikai šovasar licencētajā Latvijas Universitātes (LU) programmā *Epidemioloģija un medicīniskā statistika*. «Zināju, ka daudzi Latvijas epidemiologi studējuši Pēterburgā, bet Latvijā nekad nav bijusi epidemioloģijas studiju programma.» Savukārt Uģis Vēvers izvēlējies šovasar licencēto programmu *Biotehnoloģijas un bioinženierija*, ko īsteno divās augstskolās – LU un Rīgas Tehniskajā universitātē (RTU).

Abas jaunveidotās programmas ilustrē lielas pārmaiņas, kas sākušās lielākajās augstskolās – LU, RTU un Rīgas Stradiņa universitātē (RSU), kur studē vairāk nekā puse visu valsts studentu. Divu gadu laikā tās slēgs gandrīz simt veco studiju programmu un vietā izstrādās jaunas.

Augstskolu reformai, kuras īstenošanu Izglītības ministrija sāk ar likuma grozījumiem, ko pašlaik izskata Saeima, lielajās universitātēs saka «jā». Bet – ar no-

«Katra augstskola ir zināmā mērā pašpietiekama, bet apstājusies savā izaugsmē. Mums gribas izrāvienu.»

sacījumu, ka izglītības politikas īstenošanai pārskata vecos naudas dalīšanas principus gan augstākajā izglītībā, gan zinātnē. Universitātēs uzskata – ja prasa izcilību, tad naudu nedrīkst dalīt «uz galvām», kā agrāk. Taču izglītības ministre Ilga Šuplinska (JKP) norāda, ka naudas

sadales principus mainīs līdz ar pārvaldības maiņu augstskolās. Galvenais pārmaiņu mērķis, ko nosaka arī martā valdībā apstiprinātais konceptuālais ziņojums, – augstākās izglītības un zinātnes starptautiskā konkurētspēja.

AUGSTSKOLAS BEZ IZAUGSMES

Par vietu pasaules izglītības sistēmā liecina augstskolu reitingi, bet līdz šim tajos ir nokļuvušas tikai trīs lielākās universitātes: LU, RTU, RSU. Visaugstāk novērtēta RTU, kura populārā *QS* reitingā starp tūkstoš universitātēm ir pirmajā septiņsimtņiekā, savukārt RSU un LU – starp 801. un 1000. vietu. Lielbritānijā veidotajā *Times Higher Education* visaugstāk tikusi LU (601.–800. vieta). Šanhajas reitingā, kas balstās uz izcilību zinātnē, ir Tartu un Viļņas universitātes, bet nav nevienas no Latvijas. Tātad pagaidām nekas neliecina par izcilību.

Toties līdz pat globālajai finanšu krīzei mūsu valsts bija viena no pasaules līderēm studentu skaita ziņā. Jaunās tūkstošgades sākumā, rēķinot uz 100 000 iedzīvotāju, vēl lielāks studējošo skaits bija tikai lielvalstīs Kanādā un ASV. ▶

Latvijas Universitātes
studenti Kaspars Liepiņš
(pa kreisi) un Uģis Vēvers

Vēl 2005. gadā Latvijā bija 20 valsts augstskolas un 131 tūkstošis studentu. Pēc krīzes augstskolu skaits lēnām saruka līdz 16 un demogrāfijas dēļ arī studentu skaits nokritās līdz 79 tūkstošiem. Cīņā par tiem augstskolas radīja aizvien jaunas programmas, kuru klāsts pēdējo 15 gadu laikā nemitīgi kāpis – no aptuveni 500 līdz 976 pērn. Studentu piesaiste bija svarīga, jo Latvijā vairums – vidēji 60% – par studijām maksā.

«Programmu milzīgais skaits ir tīrs mārketings un demogrāfijas situācija. Iespējamo studentu skaitam samazinoties, cīņa saasinās. Students ir augstskolai nepieciešams, lai izdzīvotu,» skaidro politiķis Kārlis Šadurskis (JV), kurš izglītības ministrs bijis divreiz: jaunās tūkstošgades sākumā un iepriekšējā Saeimas sasaukumā. Secinājis, ka daudzu programmu saturs maz atšķiras, viņš 2016. gadā nolēma reorganizēt Rīgas

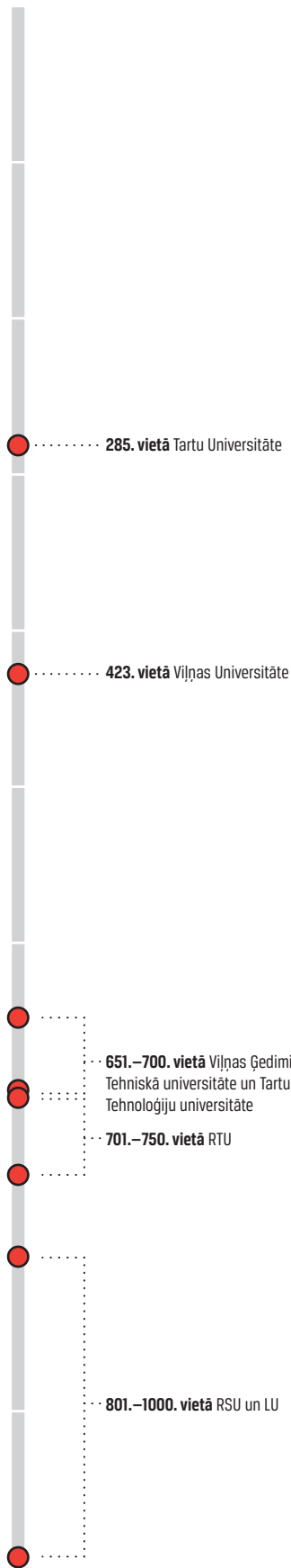
Izaugsmē palīdz ārzemju studenti. «Viņi skaidri zina, ko vēlas. Ja vakar atnāca ar prasību, tad jau rīt pajautās, vai tas ir izpildīts»

Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolu, pievienojot LU un Mūzikas akadēmijai. «No izglītības kvalitātes viedokļa tas bija pareizs lēmums. No manas personīgās karjeras viedokļa – diez vai,» viņš komentē šo nepopulāro soli.

Šadurskis arī ierosināja veidot augstskolu absolventu monitoringu. Pērn analizējot pirmo informāciju par 2017. gada absolventiem, tagadējā ministre Ilga Šuplinska secināja – valsts neiejaukšanās studiju plānošanā novedusi pie disproporcijas. No katriem 100 studentiem 39 ir ieguvuši grādu sociālajās zinātnēs, bet diplomu inženierzinātnēs – trīsreiz mazāk. Sociālās zinātnes varēja apgūt 300 programmās, lai gan Ekonomikas ministrija prognozē, ka 2022. gadā speciālistu pārpalikums šajā jomā būtiski palielināsies, bet būs liels dabaszinātņu, IT un inženierzinātņu speciālistu trūkums.

Vēl viena problēma – tikai 1% no visiem absolventiem iegūst doktora grādu, četrreiz mazāk nekā vidēji Eiropā, septiņas reizes mazāk nekā Lielbritānijā. «Daudzi turpi-

QS WORLD UNIVERSITY REITINGS, 2021. GADS

na karjeru ārzemēs. Mēs nespējam nodrošināt, ka doktoranti un jaunie pētnieki paliek Latvijā,» secina Šuplinska. «Katra augstskola ir zināmā mērā pašpietiekama, bet apstājusies savā izaugsmē. Mums gribas izrāvēnu.» Secinot, ka augstskolas uz pārmaiņām reaģē pārāk lēni, viņa jau pērn ierosināja augstskolu pārvaldības maiņu, bet šogad valdība atbalstīja reformas koncepciju, kurā iecerēts panākt studiju sasaisti ar pētniecību un resursu koplietošanu augstskolu vidū. «Ja sanāk kopā viena virziena pārstāvji un atlasa izcilniekus savā nozarē, tad jābūt citai vilkmei. Gan studiju programmu eksportspējā, gan citu zinātnieku piesaistē, gan ambīcijās, piedaloties starptautiskos zinātniskos projektos,» saka Šuplinska.

«SAPROTAM, KAS VAJADZĪGS»

Kad RTU studiju prorektoram Uldim Sukovskim jautāja, kā augstskolā vērtē savu vietu starptautiskajos reitingos, viņš saka – iekļūšana tajos pat zemā vietā liecina par augstu kvalitāti. Ja pasaulē ir ap 25 tūkstošiem augstskolu, tad būt pirmajā tūkstoši nozīmē būt starp labākajiem.

Sukovskis ar lepmumu norāda, ka RTU ir vislabākā Latvijas augstskola finansējuma piesaistē no industrijas. *The Times Higher Education* reitingā RTU ir 284. labākā sadarbībā ar industriju. Arī Darba devēju konfederācijas studiju topā, kura veidošanā iesaistīti 2660 uzņēmumi, RTU jau devīto gadu ir pirmajā vietā. Interesanti, ka arī imatrikulēto studentu ziņā RTU jau no 2002. gada bija lidere Latvijā, un tikai RPIVA pievienošana 2017. gadā ļāvusi LU atgūt pozīcijas.

Lai panāktu augsto novērtējumu, programmu izstrādē RTU cieši sadarbojas ar profesionālajām asociācijām un darba devēju organizācijām. «Principā mēs saprotam, kas vajadzīgs,» saka Sukovskis. Piemēram, šovasar viena no sešām jaunajām programmām ir *Kiberdrošības inženierija*. «Viena no interesantākajām,» aizrautīgi saka Sukovskis, agrākais Datorzinātnes fakultātes dekāns. Vēl vairāk, augstskola prot arī paredzēt pieprasījumu, pirms pašas nozāres to sapratušas. «Piemēram, pirms desmit gadiem robotizētās sistēmas nebija tik plaši izmantotas kā tagad. Bet mēs skaidri zinājām, ka tā ir nākotne.» Tagad programma *Intelektuālās robotizētās sistēmas* «ir uz urrā, tur ir kolosāli studenti».

Katrai jaunai programmai nepieciešama licence, ko izsniedz neatkarīga Augstākās izglītības kvalitātes aģentūra – tas ir pirmais solis uz akreditāciju. Kopš 2018. gada, kad aģentūra iekļauta Eiropas Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas asociācijā, «prasību līmenis ir tāds, ka mēs ar saspringumu gatavojam dokumentus», neslēpj Sukovskis.

Katra augstskola attīsta arī savus iekšējos kritērijus studiju kvalitātes novērtēšanai. Pēc intervijām visās trijās lielākajās augstskolās radās priekšstats, ka vislabākā sistē-

STUDENTI UN PASNIEDZĒJI

2019

- STUDENTU SKAITS
- T. SK. DOKTORANTI
- AKADĒMISKAIS PERSONĀLS
- PROGRAMMU SKAITS

DATI: IZGLĪTĪBAS MINISTRIJA

ma izveidota RSU. Tajā ir 14 kritēriji, ko regulāri monitorē. «Pirms gadiem bija problēma ar pārbaudījumu objektivitāti. Tad nonācām pie anonimizētiem pārbaudījumiem un to dažādošanas,» saka RSU studiju prorektore Tatjana Koķe. Pēc katra kursa beigām studenti arī aizpilda aptaujas anketu, docētāji iepazīstas ar to apkopojumu, un viņu pienākums ir atbildēt uz šo vērtējumu. Nākamie studenti ar šo informāciju var iepazīties. «Mūs interesē arī docētāja pētniecības gaitas un kā viņš tajās iesaista studentus.» Loma ir arī tehniskajam nodrošinājumam, piemēram, bez medicīnas tehnoloģiju centra RSU ir arī tiesu izspēles zāle.

Arī ārvalstu studentu īpatsvars, kas ir viens no kvalitātes vērtēšanas kritērijiem, RSU ir visaugstākais – 28,5%, bet viszemākais tas ir LU (4%). Jautāta, kā ārzemju studenti palīdz izaugsmei, Koķe smaidot atbild: «Viņi skaidri zina, ko vēlas. Ja vakar atnāca ar prasību, tad jau rīt pajautās, vai tas ir pildīts.»

Lai gan studentu skaits pēdējos 15 gados ir samazinājies divas reizes, akadēmiskā personāla apjoms nav būtiski mainījies – augstskolās gadiem ilgi strādā aptuveni 5000 cilvēku. Eiropas Komisija gan 2017. gada ziņojumā norādīja, ka 81% akadēmiskā personāla Latvijā strādā nepilnu slodzi, kas rada riskus kvalitātei. Vēl viens risks – novecošana. Vidēji ES 63% no akadēmiskā personāla ir jaunāki par 50 gadiem, bet Latvijā – tikai 51%.

ZINĀTNES IZCILĪBA

WEB OF SCIENCE UN SCOPUS ZINĀTNISKIE RAKSTI, MONOGRĀFIJAS UN INTELEKTUĀLAIS ĪPAŠUMS UZ VIENU ZINĀTNISKO NOSLODZI (2016–2018)

mācoties RTU Inženierzinātņu vidusskolā. «Biotehnoloģija un bioinženierija ir nākotnes nozare. Cilvēki novoco, vajadzēs aizvien vairāk zaļu, arī biomateriālus ķermeņa daļu aizvietošanai. Biotehnoloģijas vajadzīgas arī CO₂ izmešu samazināšanai,» skaidro RTU zinātņu prorektors Tālis Juhna. «Nolēmām programmu veidot kopā ar LU, jo viņiem ir spēcīga bioloģija, bet mums – inženierija.»

Starp jaunajām programmām vairākas top ar augstskolu kopējiem spēkiem. Piemēram, LU ir jauna doktorantūras programma izglītības zinātnēs, kas kopīga ar augstskolām Liepājā, Daugavpilī un Rēzeknē.

RTU studiju prorektors Sukovskis norāda, ka apvienotās programmas ir populāras, pat ja par studijām jāmaksā. Piemēram, RTU un Kultūras akadēmijas izveidotajā programmā *Radošās industrijas* visas 70 vietas ir aizpildītas, lai gan tikai desmit ir valsts apmaksātas. «Laba programma, visiem patīk. Šogad dabūjām licenci maģistra programmai, bet jau arī pārpildīta,» saka Sukovskis.

Kopš 2014. gada, kad Latvijā tika izveidota pirmā augstskolām kopējā programma (RTU un RSU joprojām īstenotā *Medicīnas inženierija un fizika*), šādu starpinstitucionālo programmu skaits ir audzis, RTU jau 6% un RSU pat 7% programmu ir tapušas kopdarbībā. Piemēram, RTU sadarbojas ar RSU, LU, Kultūras akadēmiju, Banku augstskolu, Viļņas Ģedimīna Tehnisko universitāti un augstskolām ASV, Spānijā, Vācijā un Austrijā. Tālis Juhna paredz – šādu kopēju programmu būs arvien vairāk, jo tās ļauj apvienot labākos nozares pasniedzējus un studiju resursus.

TRŪKST JAUNO ZINĀTNIĒKU

Runājot par starptautiskajiem reitingiem, universitāšu vadītāji norāda – tajos gandrīz visi kvalitātes kritēriji ir saistīti ar zinātnisko darbību. Vērtē akadēmisko reputāciju, zinātnisko rakstu citēšanu, patentu skaitu. Un visas universitātes atzīst vienu lielu minūsi – trūkst jauno zinātnieku.

Piemēram, RTU doktorantūras studentu skaits nav būtiski mainījies kopš 2007. gada un svārstās ap 500. Pērn doktora grādu ieguvuši 38 jaunie zinātnieki – par 20 mazāk nekā pirms pieciem gadiem. Lai motivētu pievērsties zinātnēi, RTU attīsta jaunas laboratorijas, piešķir finansējumu par izcilīgiem sasniegumiem un ekselences grantu perspektīviem pētījumiem.

Arī LU pēdējos gados sarucis doktora grādu ieguvušo skaits – pirms četriem gadiem bija 72, šogad līdz septembra sākumam tikai 26. Zinātnes departamenta direktora Justa Dimanta skaidrojums – līdz 2016. gadam doktorantiem bija pieejams Eiropas Sociālā fonda atbalsts, bet kopš tā beigām sāka samazināties studentu skaits. Tas tāpēc, ka doktoru stipendijas ir mazas – minimālā tikai 113 eiro.

UNIVERSITĀTES STRĀDĀ KOPĀ

Liela daļa studiju programmu universitātēs pašlaik tiek pārstrādātas. RTU un LU šogad katrā ir 150 programmu, bet līdz 2023. gadam paredzēts gandrīz trešdaļu pārstrādāt un radīt arī jaunas. RSU plāno pārveidot 19 no savām 68 programmām.

Lai veiktu šo procesu, universitātes saņēmušas «burkānu» – pirms diviem gadiem valdība gandrīz visām Latvijas augstskolām atvēlēja Eiropas struktūrfondu naudu studiju programmas sadrumstalotības samazināšanai. RTU šim mērķim saņēma 1,8 miljonus eiro, LU – 1,7 miljonus, RSU – gandrīz 600 tūkstošus.

Raksta sākumā minētais Kaspars Liepiņš LU jauno maģistra programmu epidemioloģijā vērtē kā «gandrīz izcilu», jo tās direktore Liliāna Cīvāne savu zinātnisko karjeru veidojusi Izraēlā, Vācijā un Nīderlandē un arī studijām devusi pasaules skatījumu – daudzi lekciju kursi ir angļu valodā, attālināti tos vada mācībspēki no dažādām valstīm. Par programmas noderīgumu viņš nešaubās – ne tikai valsts, arī privātajā sektorā ir arvien vairāk jautājumu, kā organizēt procesus, lai samazinātu slimību izplatības riskus. «Piemēram, kā atrast pareizāko atbildi uz jautājumu, vai uzņēmumā drīkst nesmēķētājiem maksāt lielāku algu un kā šo piemaksu aprēķināt, zinot, ar kādiem veselības sarežģījumiem riskē smēķētāji?»

Savukārt Uģis Vēvers par jauno studiju programmu biotehnoloģijās uzzināja pērn,

Arī zinātnisko asistentu algas ir mazas – no 600 līdz 1300 eiro pirms nodokļu nomaksas. Tas nozīmē, ka doktorantiem jāspēj apvienot zinātnisko un algas darbu. Jūnijā valdība pieņēma konceptuālu lēmumu par jaunu doktorantūras modeli, kas paredz no 2021. gada piešķirt doktorantiem atalgojumu – tūkstoš eiro mēnesī par pusslodzes darbu.

Tas, cik augstā līmenī ir katras zinātniskās institūcijas darbība, jānosaka starptautiskai ekspertu komisijai. Pēdējā izvērtēšana Latvijā notika 2013. gadā un jaunā sāka 2019. gadā, bet rezultāti būs zināmi šī gada nogalē, tāpēc ministrija augstskolu izvērtēšanā pagaidām iesaka balstīties uz diviem kritērijiem: zinātnisko publikāciju skaits un daļa starptautiskos pētnieciskos projektos.

Par publicitāti spriežot pēc starptautiskajām datubāzēm *Web of Science* un *Scopus*, izcili sasniegumi ir RSU, savukārt LU šis rādītājs ir pat zemāks nekā vidēji Latvijā. Taču gan RSU, gan abās pārējās universitātēs uzskata – pret šiem kritērijiem jāizturas kritiski. Ministrija kvalitātes mērīšanai uzskaita *Web of Science* un *Scopus* rakstus, bet neņem vērā publikācijas citās zinātnisko rakstu vietnēs, piemēram, *PubMed*.

RSU pašlaik veido savu zinātniskās darbības informācijas sistēmu, kur vērtēt gan publikāciju skaitu, gan to ietekmi. «Piemēram, RSU zinātnieku grupai ir pētījums, kurā atklāts, ka telomēras (daļa no hromosomas – red.) cilvēkiem, kas piedalījušies Černobiļas katastrofas glābšanas darbos, ir īsākas nekā citiem viņu vienaudžiem. Tādējādi aizsākts pasaulē jauns pētījumu virziens,» saka Kiopa.

NAUDU DALĀ «PA VECAM»

Taču izšķiroši svarīgs jautājums ir valsts finansējums zinātnē. Tā sadalē nozīmīgākais faktors ir nodarbināto zinātnieku skaits, ko universitātes uzskata par absurdu.

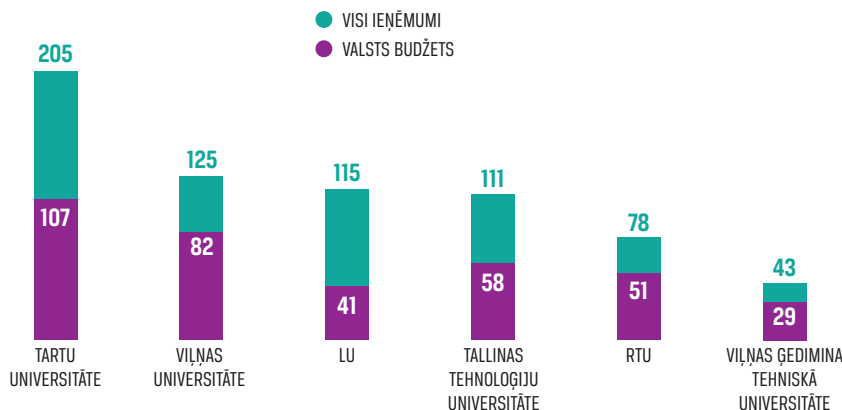
Zinātniskajai darbībai LU šogad piešķirti 6,6 miljoni, RTU – 4,5 miljoni, bet RSU – 1,5 miljoni. Naudas sadalē ministrija ņem vērā vairākus faktorus: zinātniskās noslodzes jeb darbavietas, zinātnieku skaitu, starptautiskos projektos iegūto finansējumu, publikācijas un to citējamību, kā arī aizstāvētos promocijas darbus.

«Bet lielāko daļu zinātnes bāzes finansējuma nosaka pēc zinātniskās noslodzes. Visvairāk finansējuma var iegūt tā augstskola, kura nodarbina pēc iespējas vairāk zinātnieku ar iespējami zemāko mēnešalgu. Tas ir absurdi, noteikti nav uz izcilību orientēts,» saka Justs Dimants no LU.

«Jā, sadales principos apmēram 60–70% naudas tiek pārskaitīta par nodarbināto skaitu,» apstiprina Dmitrijs Stepanovs, kas ministrijā atbildīgs par augstākās izglītības politiku. Šo formulu ieviesa pēc 2009. gada finanšu krīzes ar nolūku radīt zinātniskajiem institūtiem stabilu finansējuma avotu un dot iespēju startēt starptautiskos projektos. Tagad formulu mainīs, lai palielinātu

BALTIJAS VALSTU LIELĀKO UNIVERSITĀŠU BUDŽETS

2019, MILJONI EIRO

snieguma ietekmi. Kad jaunais variants būs gatavs ieviešanai, vēl nav zināms.

Līdzīgi ir universitāšu iebildumi arī par valsts naudas sadali augstākajā izglītībā. Te darbojas tā dēvētais «aploksnes» princips – naudu piešķir pirms vairāk nekā desmit gadiem noteiktam budžeta vietu skaitam, kas netiek mainīts. RTU – seši tūkstoši, LU – četri tūkstoši, RSU – 970 budžeta vietu. «Nav dzirdēts, ka budžetā būtu panāktas izmaiņas, lai stimulētu kādu studiju programmu. Strādājot izglītībā 40 gadus, nesmu neko tādu piedzīvojuši,» ironiski saka Tatjana Koķe no RSU. «Mums ir trīs sociālo zinātņu fakultātes jau vairāk nekā 20 gadus, un nevienā nav nevienas budžeta vietas. Nesaprotam šādu situāciju. Ja grib no mums kvalitatīvu rezultātu, tad izmēriet vienreiz to kvalitāti un pārskatiet pieeju!»

Kopš 2014. gadā veiktā pētījumā Pasauls Banka ieteica Latvijas augstākās izglītības finansēšanas sistēmā ieviest tā saukto trīs pīlāru modeli – studiju vietas, sniegums un attīstības finansējums –, tas arī darbojas. Taču proporcijās nav līdzsvara. Visu augstskolu budžeta vietām valsts sadala gandrīz 97 miljonus eiro, bet par labu sniegumu – tikai 6,5 miljonus. Savukārt attīstībai ir paredzēta Eiropas struktūrfondu nauda, kas visām Latvijas augstskolām septiņu gadu plānošanas periodā ir 145 miljoni eiro.

«Kāda jēga smagi strādāt, lai finansējumu palielinātu par 6%?» secina bijušais ministrs Šadurskis. Viņaprāt, neproporcionālais sadalījums par kvantitāti un kvalitāti ir galvenais iemesls, «kāpēc liela daļa augstskolu nav tendētas uz pārmaiņām un inovatīvām stratēģijām».

Ministrija Augstākās izglītības departamentā saprot šo kritiku un piekrīt, ka snieguma finansējums jāpalielina no 6% līdz 10%, varbūt pat 20%. Taču Stepanovs norāda – tad vienlaikus jāatņem nauda budžeta vietām. Tas būtu nepopulārs lēmums. Tātad vajadzīgs finansējuma palielinājums augstākajai izglītībai un zinātnē.

Pašreizējais valsts finansējums uz vienu studentu Latvijā ir 2658 eiro – divreiz ma-

zāks nekā Igaunijā (5937) un trīsreiz mazāks nekā vidēji ES (9546 eiro). Pētot Baltijas valstu lielāko universitāšu budžetu, uzreiz redzams, ka valsts finansējums LU un RTU ir mazāks nekā budžeta nauda kaimiņvalstu universitātēm, kuras sasniegušas daudz labāku starptautisko atzinību. Vai valsts būs gatava maksāt vairāk?

PRASĪBA PRET PRASĪBU

Piesakot augstskolu reformu, izglītības ministre Ilga Šuplinska nosprauda mērķi – panākt, ka augstskolas tiecas uz izcilību un vismaz viena universitāte nokļūst 500 pasaulē labāko sarakstā.

Gatavojot augstskolu likuma grozījumus otrajam lasījumam Saeimā, viņa intervijā *Ir* skaidro, ka reformai ir četri soļi. Pirmais – pārvaldības maiņa, ieviešot augstskolās padomes, «kas ļauj ar citu skatu punktu paskatīties uz procesiem, ar ambīcijām un pasaules vērienu». Otrs – panākt, ka vairums docētāju kļūst par pētniekiem. Trešais solis esot resursu – gan studiju programmu, gan infrastruktūras un personāla – konsolidācija. Un ceturtais solis – finansējuma palielināšana zinātnē. «Augstskolām, pārskatot iekšējos resursus, ļoti skaidri vajadzētu specializēties izcilajās jomās, kur ir sinerģija starp pētniecību un studiju programmu. Tām ir jāspēj piesaistīt starptautiski atzītu akadēmisko personālu. Un jāspēj arī piesaistīt finansējumu no dažādiem avotiem,» saka Šuplinska.

Diskusiju par nepieciešamību celt zinātnisko kapacitāti nav. Bet milzu strīdus izraisījis ideja ieviest katrā augstskolā padomi. Likuma grozījumi paredz, ka augstskolas padomē jāiekļauj atklātā konkursā atlasīti ne tikai akadēmiskā personāla pārstāvji un studenti, bet arī ministrijas deleģēti pārstāvji. Par padomes priekšsēdētāju jāievēlē cilvēks, kas nav ne augstskolas akadēmiskā personāla, ne studējošo pārstāvis. Padomes locekļiem būs valsts amatpersonas statuss. Paredzot, ka cilvēki no privātā sektora nerausies šajās padomēs, ministrija ierosina samazināt to informācijas apjomu, kas publiski pieejams valsts amatpersonu

deklarācijās. Izmaiņas attiektos ne tikai uz šīm augstskolu padomēm, bet visām valsts amatpersonām, tāpēc vētra sacēlusies arī par publiskojamās informācijas būtisku sašaurināšanu.

«Es uz to neuzstātu, ja man nebūtu mērķa, ka augstākās izglītības pārvaldē ienāk uzņēmējdarbības sektora pārstāvji,» saka Šuplinska. Viņa neesot pamanījusi, ka deklarāciju publiskošana samazinātu korupcijas līmeni vai novestu pie rezultatīvām tiesas prāvām. «Amatpersonu deklarāciju publiskošana ļauj mediju telpā vārties, neaizejot līdz rezultātam. Es pieļauju, ka katram cilvēkam ir kas tāds, kas nav jāzina simt citiem cilvēkiem, bet ir jāzina diviem,» klāsta Šuplinska.

Universitāšu asociācija atbalsta pārvaldības maiņu. «Ja pārvaldības modeļa maiņas mērķis ir augstskolu autonomijas stiprināšana un papildu iespējas piesaistīt vēl vairāk līdzekļus, kā arī darba devēju iesaisti noteiktu studiju virzienu pilnveidē, tad tas ir okei,» saka arī LU rektors Indriķis Muižnieks.

Taču atbalstam ir kāds «bet». Asociācijas izpilddirektors, RTU attīstības prorektors Artūrs Zeps saka – ja reforma liek tiekties pēc izcilības, jāpārskata arī novecojušais finansējuma modelis gan studiju, gan zinātniskā darba līmenī. Pašlaik, apspriežot likumu Saeimā, vislielākās diskusijas ir tieši par finansējuma modeļa pilnveidi.

2021. gada valsts budžeta plānošanā par svarīgāku uzdevumu politiķi uzskatījuši mācībspēku algu palielināšanu, kam atvēlēti septiņi miljoni. Augstskolas pašas nosaka algu apmēru, to amplitūda konkrētam amatam var svārstīties līdz pat tūkstošiem eiro, liecina ministrijas informācija. Piemēram, asistenta tarifa likme dažādās augstskolās svārstās no 3,1 līdz 11,6 eiro stundā, bet vidējā ienākumu amplitūda – no 194 līdz 1308 eiro.

Stepanovs norāda, ka ir aplēses par 20 miljoniem eiro, kas būtu vajadzīgi 2022. gada budžetā tieši finansējuma modeļa maiņai. Taču Šuplinska uz jautājumu, vai ir politiska apņemšanās palielināt finansējumu augstākajai izglītībai un zinātnei, atbild ne tieši – ministrija pārskatīšot augstskolu finansēšanas principus, kad tās veiks pārvaldības reformu. Bijušais ministrs Šadurskis domā, ka tā ir būtiska Šuplinskas kļūda reformu plānā. «Ne jau pārvaldības modeļa maiņa izmainīs augstākās izglītības kvalitāti. Finansējuma plūsmas maiņa motivē pārmaiņām.» ●

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds